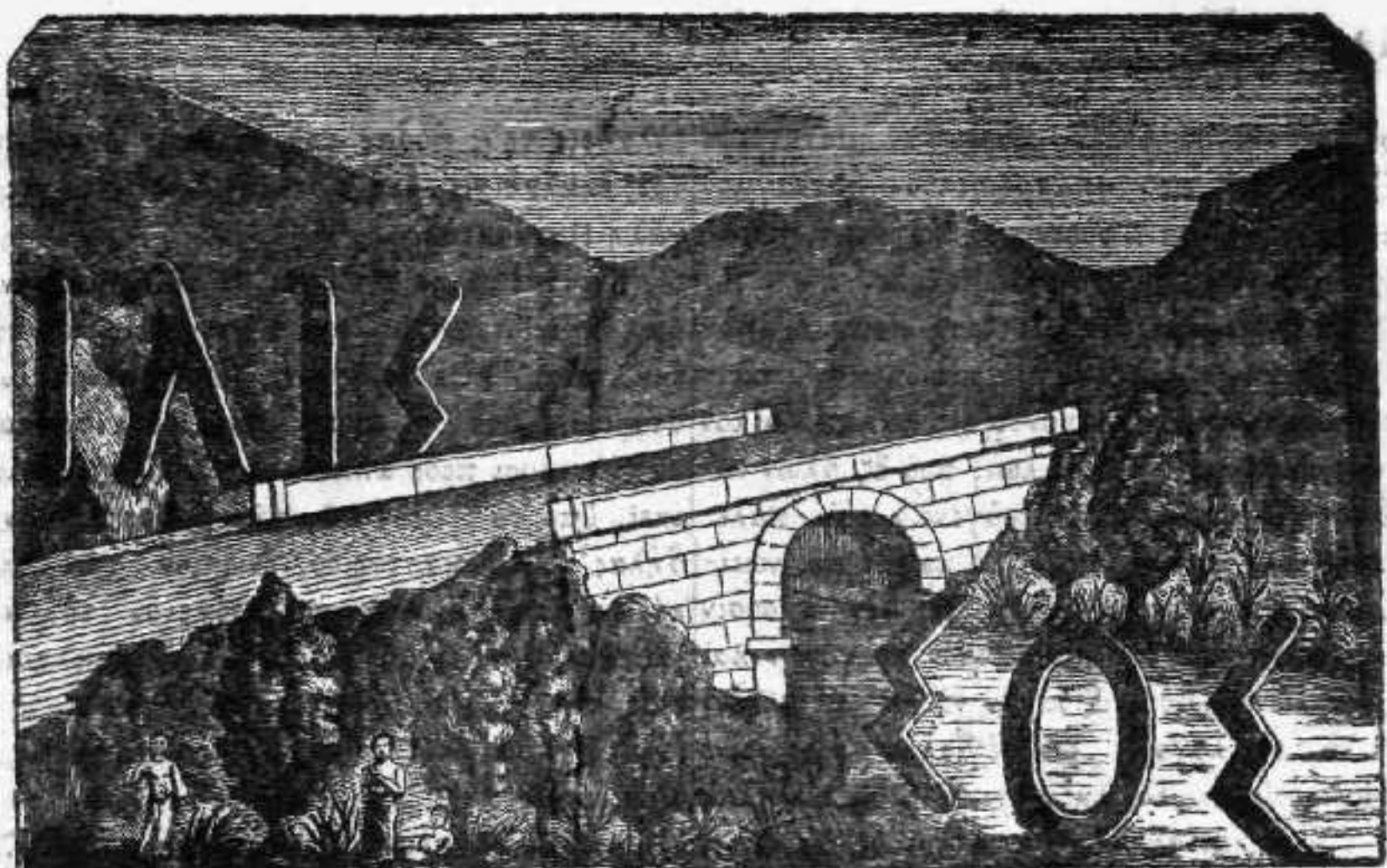




ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ.

Ἐκδιδόμενον ἅπαξ τοῦ μηνός.

Ἐν ΑΘΗΝΑΙΣ 20 Ἰουνίου 1869. | ΕΤΟΣ Β'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Β'.

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΚΑΜΟΕΝΣ.

Εἰς τὸ δράμα τῆς ζωῆς ἀνθρώπων τινῶν τόσῳ ἐνεργὸν μέρος ἔχει πολλάκις ἡ συμφορὰ, ὥστε παρίσταται αὕτη οἶοντι πρωταγωνιστοῦσα, ἐν ᾗ ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων πᾶσα φαίνεται τι δευτερεύον, ποῦ καὶ ποῦ μόλις ἀναφαινόμενον, ἐπεισὸδιον χρησιμεῦον ἔτι μᾶλλον ἵνα ἐπισπεύσῃ τῆς κυρίας πράξεως τὴν πρόοδον.

Καὶ ὁμοίως ἡ συμφορὰ αὕτη ἡ στυγνὴ καὶ καταβάλλουσα παράγει τι. Ὑπάρχουσιν εὐώδη τινὰ φύλλα, ἅτινα μόνον προστριβόμενα, θλιβόμενα μόνον ἀναπέμπουσι τὸ γλυκὺ αὐτῶν ἄρωμα. Ὅμοίως ὑπὸ τὴν πίσιν τῆς συμφορᾶς ἀναθρώσκει ὁ ἔρως, ἡ δόξα, ἡ μεγαλοφυΐα. Ῥόδον ἀπὸ ἀκάνθης. Τὸ μειδίωμα διαστέλλει τὰ χεῖλη πρὸς στιγμὴν

μόνον· ἔπειτα ἀφίπταται, φεύγει. Τὸ δάκρυ καταρρέει ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν· πίπτον ἀφίνει ἵχνη. Ὁ πόνος λαλεῖ· ἡ εὐτυχία κοιμάται καὶ ἀποκοιμίζεται. «Ἡ σιγὴ εἶνε ὁ Θεὸς τῶν εὐδαιμόνων» εἶπεν ὁ Σχίλλερος.

Ὁ Λουδοβίκος Κάμοενς ὑπῆρξε δυστυχής. Ἡ ποίησις εἶνε τέκνον τῆς ὀδύνης. Ἡ δάφνη, ἂν δὲν ποτισθῇ μὲ τὸ δάκρυ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τὸ αἷμα τῆς καρδίας, μαραίνεται. Μὲ ὕδωρ τρέφονται κάλλιστα οἱ κενοὶ ἔσθθεν κάλαμοι.

Εἰς μάτην ἐμειδία πρὸς τὸν νεαρὸν Λουσιτανὸν ἡ ποίησις. Ὁ κόσμος συνήθως χλευάζουσιν, οὐχὶ σπανίως καίμισοῦσι τοὺς ποιητάς. Ἴσως διότι οὗτοι ἐνίοτε ἀναμιγνύουσι τὴν ἀψινθον εἰς τὸν κρατῆρα, ὅπου τὰ πλῆθος ζητεῖ αἰωνίως τὸ μέλι. Ἀλλὰ μὴ οἱ ποιηταὶ δὲν ἦσαν κατ' ἀρχὰς οἱ ψάλται τῆς χαρᾶς, οἱ ὕμνηταί τοῦ οἴνου, τῶν συμποσίων οἱ φαιδρότεροι δαιτυμόνες; Ἄν τὸ

φάσμα τῆς συμφορᾶς παρεμβάν μετέτρεψε τὸν γέλωτα εἰς σπασμωδικὸν στεναγμὸν καὶ μετέβαλε τὴν φύσιν τῆς ποιήσεως, πταίνουσιν ἐκεῖνοι; Sic voluit Parcae.

Οἱ βιογράφοι τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ ἀποδεικνύουσιν αὐτὸν δι' ἐγγράφων καὶ παντοίων μαρτυριῶν ἀνήκοντα εἰς παλαιὸν οἶκον εὐπατριδῶν Πορτογάλλων, πρὸ ἐξ ὧλων αἰώνων διακρινόμενον ἐπὶ εὐγενείᾳ καὶ πολέμικαῖς ἀνδραγαθήμασι. Τὸ καθ' ἡμᾶς νομίζομεν, ὅτι οἱ ἐπιφανεῖς ἄνδρες δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην μεγάλων καταλόγων προγόνων καὶ γενάρχων. Ἐσυνειθίσαμεν νὰ μὴ ἐκτιμῶμεν πολὺ τοὺς λόγους, ὧν μέγιστον μέρος εἶνε τὸ προοίμιον. Τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία ἄλλως εἶνε ἀναγκαιότατα μόνον διὰ τοὺς βασιλεῖς, οἵτινες ἄνευ αὐτῶν πολλάκις ἤθελον χρησιμεύει μόνον ὡς διανομεῖς τοῦ Ἰλισσοῦ ἢ τῶν θεατρικῶν προκηρύξεων.

Ὁ Λουδοβίκος Κάμοενς ἐγεννήθη τῷ 1524, κατὰ τὴν πιθανωτάτην γνώμην, ἐν Λισαβῶνι, ὡς φαίνεται, ὅπου ἐν νεαρᾷ ἔτι ἡλικίᾳ ἀπώλεσε τὴν μητέρα αὐτοῦ. Τῷ 1537, δεκατεσσάρων ἐτῶν τὴν ἡλικίαν ὦν, μετέβη εἰς τὸ πανεπιστημεῖον τοῦ Κοΐμβρου, ἐνθα ἐσπούδασε, κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἐποχῆς, τὰς τότε γνωστὰς ἐπιστήμας, ἐπιδοθεὶς ἰδίᾳ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας καὶ μυθολογίας.

Νεανίας ἤδη εἰκοσαέτης, καταλιπὼν τὰς καταφύτους ὄχθας τοῦ διαυγῆ ὕδατος κυλινδοῦντος Μανδέχου ἐπέστρεφεν εἰς τὴν γῆν, ἥτις εἶδεν αὐτὸν γεννῶμενον καὶ ἦν τινα εἶχεν ἀφήσει παιδίον ἔτι ἄσφον καὶ ἀμέριμνον. Ἐπάτησε τὸν πόδα εἰς τὴν Λισαβῶνα τὴν κεφαλὴν ἔχων πλήρη σοφίας, τὴν καρδίαν μεστήν ευαίσθησις, τὰ στήθη πλήρη χαρᾶς ἄλλ' ἐπ' ὀλίγον.

Ὅταν κοσμῶσι τὴν κεφαλὴν τὰ ῥόδα τῆς νεότητος καὶ ἡ καρδία πάλλῃ παλμοῦς εὐγενοῦς ευαίσθησις, γεννᾶται τέκνον ἔχον τὴν γλυκύτητα ἑαρινῆς ἐσπέρας, τὴν τερπνότητα τῆς κρουομένης κιθάρας, τὴν χάριν τοῦ ἐνάστρου οὐρανοῦ. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι πνέει ἐνίοτε κατὰ τὰς ἑαρινὰς ἐσπέρας ψυχρὸς ζέφυρος, ὅτι συμβαίνει νὰ θραυσθῶσι τῆς κιθάρας αἱ χορδαί, ὅτι καλύπτουσι πολλάκις τὰ ἄστρα νεφέλαι μέλαιναι.

Ὁ Κάμοενς ἠγάπησεν. Ἠσπάζοντο οἱ

εὐλαβεῖς τοὺς πόδας τοῦ κηρίνου Ἰησοῦ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ὅτε εἶδεν ἐκείνην. Ἦτο μεγάλη Παρασκευή.

Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ! Ἔχει τι τὸ ἀγνότερον, τὸ ἰδανικώτερον ὁ ἔρως ὁ γεννηθεὶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Εἶνε ἡ ἀγάπη εἶδος σεμνοῦ μυστηρίου, ὅτε οἱ ἀγαπώμενοι συναντῶνται καὶ ῥίπτουσι πρὸς ἀλλήλους γλυκὺ βλέμμα ἐκεῖ, ὑπὸ τὸ τρέμον φῶς τῆς ἀσθέστου κανδήλας τοῦ θυσιαστηρίου, ἐνώπιον τῶν εἰκόνων, ἐν ᾧ ἀκούεται προφερόμενον τὸ ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Ὁμοίως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἶδε τὴν Λαύραν ὁ Πετράρχης, ὅτε

Era 'l giorno eh' al sol si scolorato
Per la pietà del suo Fattore i rai,
Quand' i fui preso, e non me ne guardai,
Chè i be' vostri occhi, Donna, mi legaro.

«Πρόσωπον αἶθριον καὶ διαυγές διὰ τὸ ὁποῖον αἱ λέξεις ὡραῖον καὶ θελκτικὸν εἶνε ἀνεπαρκῆς ἔπαινος, βλέμμα γλυκὺ καὶ ἐπαγωγὸν συναρπάζον τὰς ψυχὰς, τοιαῦτα ὑπῆρξαν αἱ μαγικαὶ βοτάναι ἃς μ' ἐμπότισεν ὁ οὐρανός». Διὰ ταιούτων ἐκφράζεται πού τῶν λυρικῶν αὐτοῦ ἀσμάτων ὁ ποιητὴς περὶ ἐκείνης ἥτις κατέλαβε τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Ἀλλὰ τίς ἦτο αὕτη; ὁποῖον εἶχεν ὄνομα; Τινὲς θέλουσιν ὅτι εἶνε ἡ Αἰκατερίνη de Alayde, ἄλλοι ἀναφέρουσιν ἄλλας. Ἰδοὺ πῶς ἐκφράζεται περὶ τοῦ σκοτεινοῦ τούτου ζητήματος ὁ κριτικώτατος καὶ νεώτατος τῶν βιογράφων τοῦ ποιητοῦ Κάρολος Magnin, ἀφ' οὗ ἐξήτασεν ὅλα τὰ κοινῶς φερόμενα ὀνόματα. «Βλέπει τις—λέγει οὗτος—ὅτι τὸ μυστήριον τοῦτο εἶνε ἀβυσσος. Τὸ κατ' ἐμὲ εὐρίσκω, ὅτι ἐν τῷ ἀπορρήτῳ τούτῳ τῷ τοσοῦτον καλῶς τηρουμένῳ καὶ φυλαττομένῳ ἀπὸ πάσης ἐξετάσεως ὑπολανθάνει τι λεπτότητος καὶ αἰδῆμος ἄξιας σεβασμοῦ. Οὐδόλως εἰς τοὺς ὅλους θέλω μιμηθῆ τὴν πολυπράγμονα ἐπεριέργειαν τῶν πρὸ ἐμοῦ βιογράφων, οὐδὲ θέλω ἀποπειραθῆ νὰ ἐξηγήσω τὸ μυστήριον δι' οὗ ὁ ποιητὴς τόσον εὐπρεπῶς, κατ' ἐμὲ κριτὴν, περιεκάλυψε τὸ ὄνομα τῆς «Βεατρίκης αὐτοῦ» θέλω δὲ καλεῖ ἀπλῶς «τὴν ὡραίαν ταύτην ἄγνωστον ἐκείνη ἦν ἠγάπησε.»

Ἐκείνη ἦν ἠγάπησε κατέστη ἀπὸ τῆς Παρασκευῆς ἐκείνης τὸ ὄναρ τοῦ ποιητοῦ, ἡ

ἐλπίς τοῦ Κάμοενς ἡ μόνη. Ἐκείνην κατὰ νόον ἔχων ἠγρύπνει τὰς μακρὰς τοῦ χειμῶνος νύκτας καὶ ὑπὸ τὸν ἥχον τῆς ἐξωβώσης τρικυμίας ἐξέχεε τὰ ἄλγος, τὸ πάθος, τὸν πόνον τῆς τρωθείσης καρδίας εἰς ποιήματα πλήρη εὐαισθησίας, ἐν ᾗ ἐκείνη ἔλαμπεν εἰς τὴν αὐλήν, ὅπου οἱ ἐπισημότεροι καὶ εὐγενέστεροι τῶν ἰδάλγος ἀπένεμον αὐτῇ λατρείαν καὶ ἔρωτα, λαμπρότερα τῶν ἀπαστρακπτόντων πολυελαίων, ἀκθροτέρα τῶν κοσμοούντων τὰς ἀνθοδόχας ἀνθέων, σενορόρα ὠραιότερα τῶν ὠραιότερων σενορῶν τῆς αὐλῆς. Φεῦ! ἐκείνη οὐδὲ νὰ φαντασθῇ κἂν ἡδύνατο ἐν μέσῳ τῆς τιμῆς καὶ τῶν μεγαλείων, ἐν οἷς ἔζη, τὸν θερμὸν ἔρωτα ἀσήμευ ἱππότης καὶ ἀγνώστου ποιητοῦ, καὶ ἐν ᾧ ἐκεῖνος ταῦτα ἐσυλλογίζετο δάκρυ διαυγές ἥρέμα διὰ τῶν παρεῖων αὐτοῦ καταβαίνον ὕγρανε τὸν χάρτην ἐφ' οὗ ἔγραψε τὰ σοννέτα καὶ τὰς cançao αὐτοῦ.

Ἀλλὰ τοῦλάχιστον ἐν ὧσ' ἔμενεν ἐν Λισαβῶνι, ἂν καὶ ἐκείνη δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τὸν ἔρωτα αὐτοῦ, ἂν καὶ κατεφρόνει τὸν ποιητὴν, ἐκεῖνος ἦτο εὐδαίμων βλέπων αὐτὴν, ὡς ἀρέσκει ἡμῖν ἡ θεὰ ἀγάλματος μαρμαρίνου, ἔχοντος στήθη ψυχρὰ καὶ ἐστερημένα παλμῶν, ἀλλ' οὐχ ἦττον ὠραίου, ἐξεληθόντος ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Φειδίου ἢ τοῦ Κανόδα. Ἀλλ' ὅποια ἔμελλε νὰ ᾔηνε ἡ ἀγωνία καὶ ἡ θλίψις αὐτοῦ, ὅποτε τῇ μεσολαμβάνει τῶν μέγα παρὰ τῇ αὐλῇ ἰσχυόντων συγγενῶν τῆς ἐρωμένης ἐξωρίσθη μακρὰν τῆς Λισαβῶνος, τῆς πόλεως ἣτις ἐνέκλειε τὸν μόνον αὐτοῦ θησαυρὸν, καὶ ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ... ποῦ; ἄγνωστον. Ἴσως εἰς Σανταρέμ; πότε; ἄγνωστον. Ἴσως περὶ τὸ 1547.

Ἐγράφησαν ἤδη τσαῦτα πράγματα ἐν τῇ περὶ τοῦ Κάμοενς διατριβῇ ταύτῃ, τὰ πλείστα

versus inopes rerum nugaeque canorae,

ἐλάχισται ὅμως πράγματι εἰδήσεις περὶ τοῦ ποιητοῦ, καὶ αὗται περιβεβλημέναι ἀχλὺν τινα ἀμφιβολίας καὶ ἀοριστίας πάντοτε. Οὕτω συμβαίνει ἐνίοτε. Ἀγνοοῦμεν σπουδαίας ἱστορικές εἰδήσεις, ἀναγκαίως βιογραφικὰς περὶ ἐπιφανῶν ἀνδρῶν πληροφορίας καὶ γνωρίζομεν αἰφνης μετὰ πάσης λεπτο-

μερείας ἐκ πόσων γλωσσῶν ἀπὸ ὧν ἀπετελέσθη ἐν γυῦμα τοῦ Λουκούλλου.

Περὶ τὰ δύο ἔτη ὑπολογίζουσι ὅτι διήρκεσεν ἡ ἐξορία τοῦ Κάμοενς, μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν ὁποίων ἐδόθη αὐτῷ ἡ ἄδεια νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Λισαβῶνα τῷ 1546. Ἀλλὰ ἡ ἀστασία ἐκείνης ἦν ἠγάπησε καὶ ἡ πενιχρὰ αὐτοῦ θέσις, ἀφ' ἧς οὐδὲν ἤλπίζεν, ἠνάγκασεν αὐτὸν ἀποδυσπετήσαντα νὰ ἐκλέξῃ ἄλλο στάδιον καὶ ἀφίκων τὴν μύρταν τοῦ ἔρωτος νὰ περιστεφῇ τὰς δάφνας τοῦ πολέμου. Ἡ Πορτογαλλία τότε ἐξωογονεῖτο ὑπὸ τοῦ ἔρωτος ἐκείνου πρὸς ἀποικισμὸν, ὑπὸ τοῦ ζήλου πρὸς πλόας εἰς ἀπώτατας χώρας καὶ πρὸς ἐκστρατείας κινδυνώδεις, ἅτινα παρήγαγον τὸ τότε μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους ἐκείνου. Ἐπολέμουν οἱ συμπατριῶται αὐτοῦ εἰς Ἀφρικὴν, εἰς Ἰνδίας, εἰς Βρασιλίαν. Ἐπεβιδάσθη μετὰ τοῦ νεαροῦ Δὸν Ἀντωνίου de Noronha, ἐνὸς τῶν στενῶν αὐτοῦ φίλων καὶ μετέβη εἰς Ἀφρικὴν, ὅπου διώκει ὁ δὸν Πέτρος de Menezes, θεῖος τοῦ Ἀντωνίου.

Αὐτόθι πολλάκις διεκρίθη ὁ ποιητὴς ὡς στρατιώτης. Ἐν τινι δὲ ναυμαχίᾳ κατὰ τῶν Μαυριτανῶν πρὸ τῆς πόλεως Ceuta ἐπιβαίνων πλοίου κυβερνωμένου ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Simão Vaz, ὅστις καὶ ἀπέθανεν ὀλίγον μετὰ τὴν μάχην ταύτην, ἀπώλεσεν ὁ Κάμοενς τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν βληθέντα ὑπὸ ἐχθρικῆς σφαίρας.

Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ ποιητὴς ἐπέστρεψεν εἰς Λισαβῶνα, ἵνα τύχῃ τοῦλάχιστον τῆς ἀμειβῆς ἣν δὲν ἀρνείται ἡ πατρίς εἰς τοὺς ἐν πολέμῳ ἀριστεύσαντας. Ἀλλὰ εἰς τὰ Πρυτανεῖον δὲν σιτίζονται οἱ Σωκράταις καὶ Κάμοενς. Ἀσημος αὐτὸς δὲν ἀπελάμβανε τῆς προστασίας τῶν εὐγενῶν, οὐδὲ εἶχε φίλους εἰς τὴν αὐλήν. Ὡς δὲ λέγει Πορτογάλλος τις βιογράφος τοῦ ποιητοῦ, ὁ Manoel de Faria Severim, «τὰ ἀνθὴ τῆς Μούσης αὐτοῦ οὐδένα παρήγον καρπὸν, αἱ δὲ στρατιωτικαὶ ὑπηρεσίαι οὐδεμίαν εὐρισκὸν ἀνταμοιβήν.»

Εἰς τὴν ψυχρὰν ταύτην ὑποδοχὴν τοῦ ποιητοῦ προσετέθησαν καὶ τὰ δεινὰ τοῦ ἔρωτος. Ἡ φίλη τῆς καρδίας αὐτοῦ εἶχεν ἤδη συζευχθῇ, ὅτε οὗτος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα αἰδῶ — γράφει αὐτὸς ἐκεῖνος ἔν

«τινα επιπολιτῶν — τὸν προσφιλέ μοι κισσόν
«ἀποσπώμενον ἀπ' ἐμοῦ καὶ προσφύμε-
νον ἐπ' ἄλλου τοίχου.»

«Ἡ ἀναληψία τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ
πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας τοῦ στρατιώ-
του, ἡ ἀναισθησία τῆς γυναικὸς τὴν ἡγάπη-
σαν ἐκένωσαν πάσης ἐλπίδος τὴν καρδίαν
τοῦ ποιητοῦ, ὅστις ἐπεβιάσθη τὸν Μάρτιον
τοῦ 1553 ὡς ἀπλοῦς scudeiro ἐπὶ τοῦ Ἀ-
γίου Βενεδίκτου (São Bento), ἑνὸς τῶν πε-
σάρων πλοίων τοῦ στόλου τοῦ Fernão Al-
barez Cabral, ἀπερχόμενος εἰς Ἰνδίας, ἀφ'
οὗ πρῶτον ἀνέκραξεν, ἀφίνων τὴν πατρίδα,
τὸ τοῦ Σκηπίωνος Ingrata patria, nec ossa
quidem habebis. «Ἀλλ' ὁ ἀνεμὸς ὅστις ἐ-
«πλήρου τὰ ἱστία τῶν πλοίων — λέγει ἐν
«ἀπομνημονεύματί τινι ὁ ἐπίσκοπος de
«Viseu — παρέσυρε τὰς ἀράς τοῦ ποιητοῦ,
«καὶ μόλις παρήλθον ὥραι τινες ἀπὸ τοῦ
«ἀκόπλου τοῦ στόλου, καὶ ἦδη οἱ ὀφθαλμοί
«αὐτοῦ ἐζήτουν εἰς τὸν ὀρίζοντα τὰς δρα-
«πέτιδας αἰκίας τῶν ὀρέων τῆς πατρίδος
«καὶ τοὺς χαροποὺς λόφους τῆς Cintra».

Ἀπέπλευσεν ὁ στόλος, ἀλλὰ νέα συμφο-
ρὰ περιέμενε τὸν Κάμοενς. Περὶ τὸ ἀκρω-
τήριον τῆς καλῆς Ἑλπίδος ὁ στόλος ἔγινε
θύμα σφοδρᾶς τρικυμίας, ἀφ' ἧς μόνον τὸ
φέρον τὸν ποιητὴν πλοῖον ἐσώθη, καταφυ-
γὸν μετὰ πολλὰς ἀποπλανήσεις, μόλις περὶ
τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, εἰς τὴν
πρωτεύουσάν τῶν Πορτογαλλικῶν Ἰνδιῶν
Γόαν, ὅπου κατετάχθη ὡς ἐθελοντῆς εἰς ἐ-
πικουρικὸν σῶμα ὑπερ' ἑπεμπεύεν ὁ ἀντιβαςί-
λεὺς Δὸν Ἀλφόνσος de Noronha κατὰ τοῦ
βασιλέως τῆς καρποφόρου γῆρας τῆς κα-
λουμένης παρὰ μὲν τῶν Ἰνδιῶν νῆσος
Chembe, παρὰ δὲ τῶν Πορτογάλλων Πι-
μέντα.

Ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἐπέτυχε καθ' ὅλο-
κληρίαν καὶ ὁ Κάμοενς ἐπέστρεψεν εἰς Γόαν
τελευτώντος τοῦ 1554, ὅπου μετὰ μεγά-
λης θλίψεως εἶδεν ὅτι διώκει τὴν χώραν ὁ
Δὸν Πέτρος Mascarenhas, ἀντικαταστήσας
τὸν Δὸν Ἀλφόνσον de Noronha, ὅστις ἐδύ-
νατο μεγάλως νὰ βοηθήσῃ τὸν ποιητὴν καὶ
ἀναγνωρίσῃ τοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶ-
νας αὐτοῦ.

Οὐχ ἥττον ὑπὸνέτησεν ὁ Κάμοενς καὶ
ὑπὸ τὸν νέον ἀντιβασιλέα καὶ ἔλαβε μέρος,

τοῦ 1555, εἰς ναυμαχίαν τινὰ ἐκστρατείας
κατὰ τῶν Μαοριταγῶν ὑπὸ τὸν Εὐμαχουήλ
de Vasconcellos σκοπὸν ἐχούσαν νὰ ἀποκλείσῃ
εἰς τὰ πλοῖα αὐτῶν τὴν Εὐροπὴν θάλασσαν.
Ἀλλὰ ὁ Πορτογαλλικὸς στόλος δὲν συνήν-
τησε τὰ πλοῖα τῶν ἐχθρῶν καὶ ἠναγκάσθη
νὰ διαχειμάσῃ πρὸς βορρᾶν τοῦ ἀκρωτηρίου
Guafafu, ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς
Πορτογαλλίας Φέλικος. Ἐκεῖ κατὰ τὴν μα-
κρὰν ἐκείνην διαχείμασιν βλέπων ὁ Κάμοενς
γεωγραφούμενα εἰς τὸν ὀρίζοντα καὶ κει-
κωμένα ὑπὸ ὀμίχλης τὰ ὄρη τῆς προσφι-
λοῦς πατρίδος, ἐν τῇ μονοτονίᾳ τῆς αὐτοῦ
διαβιώσεως ἀναμνησκόμενος τῶν εὐδαι-
μόνων παιδικῶν αὐτοῦ χρόνων, στενοχω-
ρούμενος ὑπὸ τῆς ἐδύνης τοῦ ἔρωτος, προσά-
κεις δὲν ἔχυσεν ὀάκρυα παρίας εἰς τὰ ἐπὶ
τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀφρικῆς θλώμενα κύματα.
Τούλάχιστον διασώζονται ποιήματα ἁλγει-
νότατα καὶ πλήρη πάθους χρονολογούμενα
ἐκ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἐν τούτοις τὸν Πέτρον de Mascarenhas
εἶχεν ἀντικαταστήσει ἀπὸ τῆς 6 Ἰουνίου
τοῦ 1555 ὑπὸ τὸν τίτλον κυβερνήτου ὁ
Φραγκίσκος Barreto, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ κακὸς
δαίμων τοῦ Κάμοενς ἐπιστρέψαντος εἰς Γόαν
κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἐνε-
κα σατυρῶν τινῶν τοῦ ποιητοῦ, δι' ὧν οὗτος
ἐσκόπει μόνον νὰ στηλιτεύσῃ ἀπρεπῆ τινὰ
λαβόντα χώραν ἐν ταῖς ἐπὶ τῇ ἐγκαθιδρύσει
τοῦ κυβερνήτου τελεσθεῖσαι ἐορταῖς, κυρίως
δὲ τὴν ἀλαζονίαν, τὸν δόλον καὶ τὴν τα-
πεινοφροσύνην, δι' ὧν ἐμολύνετο ἡ κοινωνία
τῆς Γόας, νομίσας ὁ Barreto ἑαυτὸν προσ-
βαλλόμενον ἢ μᾶλλον παραχθεις ὑπὸ τοῦ
πάθους τινῶν τὸν Κάμοενς ἐχθρευομένων
ἰσχυρῶν, διέταξε νὰ φυλακίσωσι τὸν ποιη-
τὴν καὶ ἐξώρισεν αὐτὸν κατόπιν εἰς Σινικήν,
ὅπου μετέβη διὰ τινος τῶν συχνὰ μετα-
βαινόντων πλοίων ἀρχομένου τοῦ 1556.

Ἀνακριθεὶς εἶνε αἱ εἰς ἡμᾶς περισωζό-
μεναι εἰδήσεις περὶ τοῦ κατὰ τὰ ἔτη τῆς
ἐξορίας βίου τοῦ ποιητοῦ. Τὸ βέβαιον εἶνε
ὅτι ἔζησε φυγὰς πέντε ἔτη καὶ κατὰ τὸ
διάστημα τοῦτο περιηγήθη εἰς τινὰς χώρας
τοῦ Σινικοῦ κράτους καὶ τὰς νήσους Τιμόρ
καὶ Τιτόρ, συνήθη καταφύγια τῶν Πορτο-
γάλλων ἐξορίστων ἐν Ἰνδίας. Ἀπὸ δὲ τοῦ
1558, ὅτε τὸν Barreto διεδέχθη ὁ Δὸν

Κωνσταντίνος de Bragança, φανείς ευμένε-
στατος πρὸς τὸν ἀτυχῆ ἐκείνον ἀνθρώπου,
ἀλλ' οὐχ ἥτεον μὴ ἐννοῶν ὅποια ἐν ἐκείνῳ
ἐκρύπτετο μεγαλοφυΐα, ὡς οὐδ' ὅλη αὐτοῦ
ἡ πατρίς, ὡς οὐδὲ πᾶσα ἡ ἐποχὴ αὐτοῦ
ἐνόησε, διωρίσθη ὁ Κάμοενς εἰς τὴν εὐτελῆ
θέσιν ἐπιτηρητοῦ τῶν κληροδοτηθέντων κτη-
ματῶν ἐν Μακάω, ὅπου καὶ μετέβη τῷ 1559.

Ἐκεῖ, ἀπὸ πηλλαγμένους πολλῶν μεριμνῶν
καὶ ἀπολαύων γαλήνης, ἦν τέως δὲν εἶχεν
ἀπολαύσει· ἐδυνήθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ
μεγαλεπίδουλόν ἔργον ὅπερ εἶχεν ἤδη ἀρ-
χίσαι κατὰ τὴν διατῆ αὐτοῦ εἰς Σανταρέμ
ἐξορίαν, ἐν ᾧ συγχρόνως κατεγίνετο εἰς ἐξ-
οικονόμησιν ἐκ τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἡλίσχρων
τεχνῶν πόρων, οἵτινες ἐμελλον νὰ χρησιμεύ-
σωσιν ὡς ἐφόδιον διὰ τὰς ἡμέρας τοῦ γήρα-
τος αὐτοῦ.

Ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ δὲ οὗ ἡ πόλις Μακάος
ἤνοῦτο πρὸς τὴν Ζευικὴν ἡπειρόν· δεικνύουσι
σπήλαιον, ὅπου καθ' ἐκάστην ἀποσυρόμενος
ὁ ποιητὴς ἔγραφε τὴν *Λυσιτανιάδα*. Ἡ
θέσις εἶνε μαγικὴ ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς ἐκείνης
καὶ ἐκτείνεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡ γλαυ-
κὴ ἐπιφάνεια τῆς ἀντανεκλώσεως τὰς ἀκτί-
νας τοῦ ἡλίου θαλάσσης καὶ ἡ θέα τῶν πέ-
ριξ νήσων· οὕτω περιγράφουσιν αὐτὴν οἱ πε-
ριηγηταί, οὕτως εὐρίσκεται ἐξωγραφημένη
εἰς τὰς τυπωθείσας εἰκόνας αὐτῆς. Ἐκεῖ καθή-
μενος, ἐν τῇ σκιᾷ τοῦ δροσεροῦ σπηλαίου, ὁ
μεγαλοφυὴς ἀνὴρ μακρὰν τῆς πατρίδος ἤτις
δὲν ἤννοε, ἤτις ἀπώθει αὐτὴν, ἀνέραστος,
πτωχός, ἀνυπεράσπιστος, ἔρριπτε τὸ βλέμμα
εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἴσως ἀπελπίς εὕρισκε
καὶ ἐκείνον κωφὸν εἰς τὰς δεήσεις αὐτοῦ.
Τὰ νέφη, πλοῖα τῶν ἀέρων, τὰ πλοῖα, νέ-
φη τῶν θαλασσῶν, τὰ πτηνὰ, ἐναέριοι τα-
χυδρόμοι, πάντα τὰ διασχίζοντα τὰ πελά-
γη ἢ τὸν οὐρανὸν ἐνόμιζεν ὁ Κάμοενς ὅτι
μετέβαινον εἰς τῆς Λυσιτανίας τὰς ἀκτὰς,
εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ καὶ ἐστελλε δι' αὐ-
τῶν — δὲν εἶχεν ἄλλους ταχυδρόμους — ἐν
δάκρυ εἰς τὸν τάφον τῆς μητρὸς, ἐν φίλημα
εἰς τὸν πάγον μιᾶς καρδίας. Ἐν κενοτάφιον
καὶ παλαιαὶ ἐλπίδες θραυσθεῖσαι εἰς τὸν βρά-
χον ψυχρᾶς ἀναλγησίας ἰδοῦ ὅ, τι ἐνέκλειεν ἡ
γῆ τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Ἡ ἐλπίς ἡ ζωσα, ὁ
πλοῦτος αὐτοῦ πᾶς, τὸ ἐνύπνιον τὸ γλυκὺ,
ἡ ἀληθὴς αὐτοῦ ἐρωμένη ἦτο ἐγγύς. Καθ'

ἐκάστην πρῶτα ἐλάμβανεν αὐτὴν μεθ' ἑαυ-
τοῦ καὶ μετ' ἐκείνης ἐκάθητο ἐν τῷ σπη-
λαίῳ τῆς Πατάνης καὶ ἐκόσμει αὐτὴν με-
νὰ ἀνθὴ καὶ ἔθετεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς νέους
ἀδάμαντας, καὶ ἐνέκλειεν εἰς τὰ στήθη αὐτῆς
τὰ δαινὰ τῆς πατρίδος, τοὺς πόρους, τὰς
ἐλπίδας, πᾶς ἀναμνήσεις αὐτοῦ καὶ εἶχεν,
εἶχε γοητείαν, ἦτο θελκτικώτερα τῆς κόρης
ἢν ἡγάπησε ποτέ· ἐνόμιζε, ἦτο ἀδελφὴ
αὐτοῦ καὶ ἦτο ὡραία ὅτε συνεγέλα μετ' αὐ-
τοῦ γελῶντος, χαρίεσσα ὅτε ἐδάκρυε μετ'
ἐκείνου δακρύοντος ἢ περιπαθῆς, ἢ εὐαίσθη-
τος *Λυσιτανιάς*.

Καὶ ὡς ἐμειδία ἡ Λυσιτανιάς, ἤρχισεν
ἤδη νὰ μειδῇ πρὸς τὸν τέως ἀτυχῆ ποιη-
τὴν καὶ τὸ μέλλον. Ὁ ἀντιβασιλεὺς Δὸν
Κωνσταντίνος ἀνεκάλεσε τῷ 1560 τὸν
Κάμοενς ἐκ τῆς ἐξορίας εἰς Εὐάν.

Νέος κόσμος ἠνοίγετο πρὸ αὐτοῦ. Δὲν
ἦτο πλέον φυγὰς, ἐπανήρχετο εἰς τὴν Γόαν
μετὰ τοῦ μικροῦ περισσεύματος τῶν οἰκο-
νομιῶν αὐτοῦ καὶ μετὰ τοῦ μεγάλου θη-
σαυροῦ ὅστις, ὡς ἐνόμιζεν, ἐξησφάλιζε εἰς
τὸ μέλλον αὐτῷ τὴν εὐδαιμονίαν. Πρὶν
πολλάκις ἐραφῇ τοῦ ἡλίου ὁ κύκλος ἐδύνατο
νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ οὐχί
πλέον ὁ ἄσημος ἱππότης, οὐχί ὁ δειλὸς τῆς
Αἰκατερίνης ἐραστῆς, ἀλλ' ὁ ποιητὴς τῆς
Λυσιτανιάδος. Ἐνόμιζεν, ὅτι ἔβλεπεν ἤδη
τὴν Πορτογαλίαν πᾶσαν σπεύδουσαν πρὸς
ὁποδοχὴν αὐτοῦ, ὅτι ἔδραπον αἱ ὡραιότε-
ραι τῶν παρθένων τῆς Λισαβώνας τὰς χλο-
ερωτέρας τῶν διαφνῶν τοῦ Τάγου καὶ ἐφι-
λοτιμοῦντο τίς πρώτη νὰ στέψῃ τὴν κόμην
τοῦ ποιητοῦ, ὅτι ἤνοιγον οἱ εὐπατρίδαι τὰ
βαλάντια αὐτῶν, ὁ βασιλεὺς τὴν αὐλήν, ὅτι
ἦτο ἤδη ὅ, τι ἤξιζε νὰ ᾔνε.

Τοιαῦτα διενεοῖτο κατὰ νοῦν ἐκείνος καὶ
τὸ σκάφος τὸ φέρον αὐτὸν ἠυλάκονε τὸν
πόντον.

Ἡ τρικυμία εἶνε φοβερὰ. Βοᾶ, μυκάται
καταστρέφει, ἀλλὰ — τὸ χεῖριστον — δὲν
βλέπει. Φοβήθητε τὸν ἀσπάλακα· σκάπτων
τὴν γῆν καταστρέφει τὰς ἀκάνθας, ἐκριζοῖ
ὅμως καὶ τὰ ἀνθ.

Εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Κοχιγκίνης, πλησίον
τοῦ κόλπου τοῦ Camboge, κατέλαβεν αὐ-
τοῦς ἡ τρικυμία αὐτοῦς· τὸν Κάμοενς καὶ
τὸν Ἀντώνιον, τὴν δόξαν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν.

Ἡ ἀφοσίωσις ἦτο δοῦλος μαῦρος ἀκολουθῶν τὸν Κάμοενς τότε καὶ πιστὸς διαμείνας αὐτῷ μέχρι θανάτου.

Διὰ τῆς μιᾶς μόνης χειρὸς κολυμβῶν, διότι διὰ τῆς ἄλλης ἐκράτει τὸ ξίφος καὶ τὴν Λυσιτανιάδα, καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου ἔπλεεν, ἔπλεεν. Εἶχε θραυσθῇ τὸ σκάφος ἐπὶ τῶν σκοπέλων.

Τέλος κατώρθωσε νὰ φθάσῃ τὴν ἐτέραν τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Μεκόμ.

Ἐσταζεν ὁλος. Ἡ Λυσιτανιάς ἦτο κατάβροχος. Ἐπέθεσεν ἐπὶ τῶν χαρτίων ἐκείνων τῶν ὑγρῶν ἐν φίλημ᾽ ἡρώσεως ἀγάπης. Ὡ! ἂν ἐπνίγετο ἡ κόρη ἦν μετὰ τοσαύτης στοργῆς ἡγάπα, οὐδεμιᾶς γλώσσης οἶμοι ἤθελε δυνηθῇ νὰ ἐκφράσῃ τὸν πόνον αὐτοῦ.

Ἀλλὰ τί λέγομεν; Εἶχεν ἐμπρὸς, ὅπισω, ὑπ' αὐτὸν τοσαύτην θάλασσαν. Τί ἤθελε πλέον τὴν ζωὴν;

Ἡ Λυσιτανιάς εἶχε σωθῇ. Ὁ Ἀντώνιος ἦτο πλησίον αὐτοῦ. Ἀνέπνευσεν. Εἶχε χλωρὰ δένδρα ἡ ἀκτὴ καὶ ἡ καρδιά αὐτοῦ ἐλπιδας. Προχώρησεν. Ἐφιλοξενήθη. Ἐπειτα ἔπλευσε πάλιν ἡ λεπτοτέρα φριζὴ ἡ ῥυτιδουσα τὸν καθρέπτην τῆς θαλάσσης ἐνέπνεε πρόμον εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Τέλος ἔφθασεν εἰς Γόαν τῷ 1560.

Μακροτέρα ὅσων ποθοῦμεν ἤθελε καταστῇ ἡ παρούσα βιογραφία ἂν λεπτομερῶς ἐξετιθέμεθα τοσαῦτα δορυφορήματα, οὕτως εἰπεῖν, δεινῶν παρακολουθήσαντα τὸν Κάμοενς καθ' ὅλην τὴν ἐν Γόᾳ διαμονὴν αὐτοῦ, φυλάκισιν, ἔρωτα ἀτυχῇ καὶ τοσαῦτα ἄλλα μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἀντιβασιλεύοντος ἤδη πρὸ καιροῦ ἐν ταῖς Πορτογαλλικαῖς Ἰνδίαῖς τοῦ Ἀντωνίου de Noronha ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Λισαβῶνα τῷ 1539, ἐπιτυχῶν τὴν συνδρομὴν εὐγενῶν τινῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἐπλήρωσαν μὲν τὰ ἐκ τῆς ἐνδείας αὐτοῦ προσελθόντα χρέη, παρέσχον δ' αὐτῷ τὰ μέσα ἵνα ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα.

Ἀλλὰ νέα δεινὰ περιέμενον αὐτόν· ἡ ἀπιστος διαγωγὴ τοῦ Πέτρου Barreto ὑποχρεθέντος νὰ μεταβιβάσῃ τὸν πλοῖον ἐπὶ τοῦ πλοίου αὐτοῦ μέχρι Σοφάλας καὶ ἔπειτα ἀφῆσαντος αὐτὸν αὐτόθι καὶ ζητοῦντος βαρεῖαν ἀνταμοιβὴν ἐβύθισαν τὸν Κάμοενς εἰς φοβεράν ἐνδειαν καὶ στενοχωρίαν, ἐνεκα

τῆς ὁποίας ἠναγκάσθη νὰ μείνῃ ἐν Μοζαμβίκῃ περὶ τὰ δύο ἔτη, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὁποίων κατεγίνετο εἰς διόρθωσιν τῆς Λυσιτανιάδος καὶ διευθέτησιν τῶν λοιπῶν αὐτοῦ ποιημάτων, ἅτινα εἶχεν ἑτοιμα πρὸς τύπωσιν.

Τέλος ἔφθασεν ἡ ὥρα τοῦ νόστου. Συνεδία φίλων διαβαινόντων ἐκ Σοφάλας καὶ ἀπερχομένων εἰς Λισαβῶνα παρέλαβεν αὐτόν ἐπὶ τοῦ πλοίου Santa Fé. Ἐμελλε λοιπὸν νὰ ἴδῃ μετὰ ἐκαταίδεκα ὄλων ἐτῶν ἀπουσίαν πλήρη περιπετειῶν, ἀγώνων, στερήσεων καὶ κινδύνων τὴν πατρίδα καὶ ἀπολαύσῃ τῆς δόξης, ἣν ἐπεφύλαττεν αὐτῷ τὸ περιφανὲς τέκνον τῆς διανοίας. Ἀλλὰ νέα πάλιν δεινὰ. Ὁμοιάζεν ὁ Κάμοενς πρὸς τὸν ὁδοιπόρον, ὅστις πλανώμενος νομίζει ὅτι τὸ πρὸ αὐτοῦ ὄρος εἶνε τὸ ὑστατον καὶ ἀναβαίνων ἐπ' αὐτοῦ θά ἀνέυρῃ εἰς τὴν κοιλάδα κάτω, ἀπὸ ὕψους μεγάλου, τὸν καπνὸν τῆς καλύβης αὐτοῦ. Φοβερά πλάνη· νέον ὄρος βλέπει ἀπὸ τῆς κορυφῆς καὶ ἔπειτα ἄλλο καὶ ἔπειτα ἄλλο, ὥστε ἀρχίζει νὰ πιστεύῃ ὅτι οὐδέποτε μέλλει πλέον νὰ ἴδῃ τὴν σύζυγον, οὐδέποτε ν' ἀκούσῃ τοῦ φιλότατου βρέφους φωνάζοντος αὐτῷ πρὸς παρερχομένον παπὰ παπὰ. (Ἐπεται τὸ τέλος.)

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ.

ΡΑΦΑΗΛ Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ.

(Συνέχεια καὶ τέλος.)

Διὰ νὰ ἐκτιμήσωμεν ἀρκούντως τὴν ἀξίαν τῆς μεταρρυθμίσεως εἰς ἣν ἐκουσίως ὑπέβαλεν ἑαυτὸν ὁ Ῥαφαήλ, ἀρκεῖ νὰ παραθέσωμεν πρὸς τῷ Γάμῳ τῆς Παρθένου ἕτερον τοῦ Ῥαφαήλ πίνακα τὸν Χριστὸν φερόμενον εἰς τὸν τάφον ἔργον τοῦ δευτέρου αὐτοῦ τρόπου εὐρισκόμενον τανῦν εἰς Ῥώμην ἐν τῇ πινακοθήκῃ τοῦ πρίγκηπος Βοργέζη. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἔργων διαφορὰ εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε βλέπων τις αὐτὰ δικαίως δύναται νὰ ὑποθέσῃ ὅτι δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν χεῖρα. Τὸ ὄρος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ τάφῳ οὐδὲν ἔχει τὸ κοινὸν